

DOI: 10.7251/GFP16246B

UDC: 343.222:347.19

Stručni rad*Datum prijema rada:*
14. maj 2016.*Datum prihvatanja rada:*
26. maj 2016.*Doc. dr***Miodrag
Bukarica***Docent Fakulteta pravnih
nauka Panevropski univerzitet
Apeiron Banja Luka i tužilac
Okružnog tužilaštva Banja
Luka, e-mail: miodrag.
bukarica@pravosudje.ba*

Odgovornost pravnih lica za sva ili samo za određena krivična djela?

Rezime: Pravila materijalnog krivičnog zakonodavstva konstruisana su prvenstveno za fizička lica kao učinioce krivičnih djela. Ostvarenje bitnih obilježja krivičnih djela iz određenih grupa, naročito djela protiv polnog integriteta, braka i porodice, takođe je usko vezano za osobine fizičkih lica. Uz to treba napomenuti kako nam jednostavna logika govori kako je teško pronaći racionalne argumente koji bi išli u prilog tezi da pravno lice može imati bilo kakav interes za izvršenje većine krivičnih djela iz navedenih grupa. Stoga uspostavljanje kauzalne veze između izvršenja npr. silovanja ili sličnih krivičnih djela i djelovanja pravnog lica, postaje prilično problematično. Prethodno navedeno predstavlja samo dio dilema u vezi sa izborom između mogućnosti uspostavljanja odgovornosti pravnog lica za samo određena krivična djela ili za sva krivična djela propisana u zakonodavstvu jedne zemlje.

Dakle, notorna činjenica da se pravno lice po svojim osobinama bitno razlikuje od fizičkog lica i okolnost da na pravno lice nije moguće doslovno primijeniti sve odredbe materijalnog krivičnog zakonodavstva, same po sebi otvaraju pitanje: Da li je racionalno propisati da pravno lice može odgovarati za sva krivična djela? Ukoliko odgovor na pitanje bude pozitivan, može se postaviti još i sljedeće: Da li se za sva djela propisana u krivičnom zakonodavstvu jedne zemlje može uspostaviti osnov odgovornost pravnog lica? U ovom radu pokušaćemo argumentovano odgovoriti na postavljena pitanja.

Cljučne riječi: izbor, lista, sistem generalne klauzule

OPŠTE NAPOMENE

Izbor krivičnih djela za koja mogu odgovarati pravna lica svodi se na dva standardna rješenja: pravna lica odgovaraju za sva krivična djela (sistem generalne klauzule) ili se posebno izdvajaju krivična djela pravnih lica (sistem liste krivičnih djela). Na izbor jednog od dva moguća rješenja svakako utiču karakteristike pravnog sistema koji je zastupljen u jednoj zemlji i stavovi sudske prakse. Tako u zemljama common law sistema prava, kojem pripada veliki broj industrijski razvijenih zemalja,¹

¹ Common law sistem prava zastupljen je na svim kontinentima, u zemljama kao što su Australija, Kanada (izuzev Kvebeka), Gana, Indija, Jamajka, Malezija, Novi Zeland, Pakistan, Tanzanija, SAD (izuzev Luizijane), Bahami i Zambija. Detaljnije u Brown, G.D.&

postoji razvijena sudska praksa koja izgrađuje stavove o svim pitanjima, pa i o pitanjima odgovornosti pravnih lica za krivična djela. S druge strane, svaka zemlja koja ratifikuje konvenciju ili sličan međunarodni dokument, obavezna je da u svoje zakonodavstvo implementira pravila iz tog dokumenta, saglasno tome i pravila o kažnjavanju pravnog lica za striktno određena krivična djela koja su predmet konkretnog međunarodnog dokumenta. Pored toga, nije rijedak slučaj da vladajući stavovi pravne teorije budu pretočeni u zakonsku formu. Ostali opredjeljujući faktori koji utiču na izbor određenog zakonodavnog rješenja mogu biti još i model krivične odgovornosti zastupljen u zakonodavstvu i praksi određene zemlje, planirana opšta strategija razvoja krivičnog zakonodavstva, pravci razvoja kaznene politike i ciljevi koje treba ostvariti propisivanjem krivičnih sankcija, te brojni drugi.

UPOREDNO ZAKONODAVSTVO

Zakonodavstva zemalja common law sistema prava uglavnom primjenjuju sistem tzv. generalne klauzule, te ne prave nikakvu razliku između krivičnih djela fizičkih i pravnih lica. Sudska praksa o krivičnoj odgovornosti pravnih lica, naročito praksa sudova Sjedinjenih Američkih Država i Engleske, obiluje precedentima o uspostavljanju odgovornosti i razlozima kažnjavanja pravnih lica za konkretna krivična djela. Tako nam praksa Savezne Američke Države Alabame daje karakteristične primjere. Zabilježene su mnoge osude pravnih lica za krivična djela ubistva iz nehata, gdje je do nastanka posljedice (smrti ljudi) došlo uglavnom zbog propusta koji su kauzalno vezani za nepreduzimanje određenih sigurnosnih procedura u okviru pravnih lica ili neprimjenjivanja propisanih standarda o kvalitetu proizvoda. Radnju izvršenja krivičnog djela u pravilu preduzimaju menadžeri ili direktori pravnih lica, a postojanje subjektivnog elementa (mental elements) kod neposrednog učinioca dokazuje se uz primjenu viših standarda u odnosu na standarde koji su uobičajeni za fizička lica. Analiza pojedinačnih predmeta pokazala je da je smrtna posljedica najčešće nastupala zbog kršenja propisa o proizvodnji i distribuciji hrane, lijekova i kozmetičkih proizvoda.² Na drugoj strani svijeta, u Engleskoj, takođe pronalazimo brojne sudske precedente protiv pravnih lica za krivična djela ubistva.³ U jednom od njih sud je zauzeo stav da pravno lice može odgovarati za krivično djelo ubistva iz nehata. Stav se obrazlaže na sljedeći način: „Ubistvo iz nehata u Engleskom pravu je protivpravno ubistvo jednog ljudskog bića od strane drugog uključujući direktno i indirektno djelovanje, gdje je lice koje je oličenje korporacije i koje čini (postupa) u korist i za račun korporacije, preduzelo radnju ili propustilo da učini radnju koja je dovela do smrti, te stoga korporacija, isto kao i fizičko lice, može biti proglašena odgovornom za ubistvo iz nehata.”⁴ Pojedine zemlje common law sistema prava u uređenju ove materije otišle su i dalje, pa su zemlje Ujedinjenog Kraljevstva donijele posebne zakone o korpora-

Rice, S. (2007): *Professional English in use – Law*, Cambridge: Cambridge University press, p. 12.

² Podatak u Maynard, Cooper & Gale P.C., *International Law Office in Alabama* (2008): *Criminal Liability of Companies Survey U.S.A. – Alabama*. Houston: Lex Mundi publications, Association of Independent Law Firms, p. 3, dostupno na http://www.lexmundi.com/images/lexmundi/pdf/business_crimes/crim_liability_usa-alabama.pdf, sadržaj preuzet 17.2.2012. godine.

³ The Law Commission (LAW COM No 237) *Legislating the Criminal Code Involuntary manslaughter Item 11 of the Sixth Programme of Law Reform: Criminal Law*, p. 49, dostupno na internet adresi: <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc>, sadržaj preuzet 20.5.2012. godine.

⁴ R. v. P&O Ferries (Dover) Ltd (1991) 93 Cr App Rep 72, dostupno na <http://en.wikipedia.org/wiki/Case>, sadržaj preuzet 1.2.2011. godine.

ktivnom ubistvu.⁵ Zakoni o korporativnom ubistvu⁶ propisuju konstrukciju novog krivičnog djela koja se primjenjuje isključivo na pravna lica.⁷

Sudska praksa zemalja common law sistema u velikoj mjeri je uticala na prihvatanje sistema generalne klauzule u zemljama kontinentalnog sistema prava, tako da danas u evropskom zakonodavstvu preovladava taj sistem. Postoje i zemlje koje su, nakon primjene sistema liste krivičnih djela u praksi, promjenile sistem i prešle na sistem generalne klauzule. Jedna od njih je Francuska, koja je imala najinteresantniju evoluciju kriterija za selekciju krivičnih djela pravnog lica. U francuskom zakonodavstvu sve do kraja 2004. godine primjenjivan je sistem liste krivičnih djela pravnog lica, tako što je uz inkriminirajući tekst kod određenih krivičnih djela izričito propisivano da može postojati odgovornost pravnog lica (princip specijaliteta). Međutim, u sudskoj praksi pojavljivali su se slučajevi izvršenja određenih krivičnih djela koja se nisu nalazila na listi krivičnih djela pravnog lica,⁸ iako je za ista sasvim evidentno mogla biti konstituisana odgovornost pravnog lica, dok su praktičari često ukazivali da držanje slova zakona i uredaba nameće svakodnevnu obavezu čitanja Journal Officiel⁹ i stvara pravnu nesigurnost u primjeni zakona. Uz navedene, javljali su se i mnogi drugi problemi „tehničke“ prirode. Stoga je francuski zakonodavac krajem 2004. godine ponovo vratio sistem generalne klauzule¹⁰ u određivanju krivičnih djela pravnog lica. Pravno lice od 1. januara 2005. godine¹¹ može biti odgovorno za sva krivična djela, izuzev delikata vezanih za štampu i audio-vizuelne komunikacije.¹² Kao posljedica usvajanja generalne klauzule, stavljene su van snage zakonske odredbe razasute po raznim zakonima i podzakonskim aktima koje su predviđale posebne oblike krivičnih djela pravnog lica.

Za razliku od sistema generalne klauzule, jedan dio zemalja u svom zakonodavstvu iz-

⁵ Elektronske verzije zakona dostupne na internet adresi: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/19>, sadržaj preuzet 20.5.2012. godine.

⁶ Doslovni naziv zakona je Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act. Izraz ‘manslaughter’ u srpskim rječnicima prevodi se izrazom ‘ubistvo bez predumišljaja’. Predumišljaj nije zakonski termin, ali je poznat u teoriji, dok se ‘homicide’ prevodi generičkim pojmom ‘ubistvo’. Detaljnije u Vukičević, B. (2008): Englesko-srpski pravni rečnik, Beograd: Preduzeće za izdavanje, štampanje i usluge „Jezikoslovac“ d.o.o., str. 231 i 299. U hrvatskim rječnicima izraz ‘manslaughter’ prevodi se kao sve vrste ubistava (umišljajno, nehatno...), a izraz ‘corporate manslaughter’ ima značenje ‘korporacijsko ubistvo slijedom odgovornosti uprave preduzeća’. Detaljnije u Garačić, M. (2004): Englesko-hrvatski rječnik prava, međunarodnih odnosa, kriminalističkih i forenzičkih znanosti, kriminologije i sigurnosti, Zagreb: Naklada Lijevak, str. 802.

⁷ Zakon je donio Parlament Velike Britanije, a primjenjuje se u Engleskoj, Velsu, Sjevernoj Irskoj i Škotskoj.

⁸ U predmetu B. n° 336 nije bilo moguće podići optužnicu, pošto je zakonodavac propustio propisati kaznenu odgovornost pravnog lica za delikt obmanjujućih oglasa; detaljnije u Cartier, M. E. (2005): Kaznenopravna odgovornost pravnih osoba u Francuskom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, broj 2 (vol. 12), Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 285.

⁹ Originalni naziv francuskog zvaničnog glasnika u kom se objavljuju zakoni.

¹⁰ Zakon broj 2004-204 od 9. marta 2004. godine pod originalnim nazivom “La Loi Perben II” napustio je princip specijaliteta koji je krivična djela pravnih lica određivao formulacijom „djela predviđena zakonom ili aktima vlade sa zakonskom snagom“ (član 121-2). Predmetna odredba je brisana.

¹¹ Zakon je usvojen 2004. godine, a od 1.1.2005. počela je njegova primjena.

¹² Cartier, op. cit., str. 286.

dvaja krivična djela za koja može biti uspostavljena odgovornost pravnih lica. U predmetnu grupu zakonodavstava, između ostalih, spadaju krivična zakonodavstva Republike Slovenije i Republike Makedonije. Pošto se radi o zakonodavstvima zemalja koje su se nekada, uz Bosnu i Hercegovinu, nalazila u sastavu jedinstvenog pravnog sistema zajedničke države, a do danas su zadržala mnoga slična rješenja, zakonska rješenja o izboru krivičnih djela pravnih lica u tim državama naročito su nam interesantne, pa ćemo se kratko osvrnuti na ista.

Brazilsko krivično zakonodavstvo o odgovornosti pravnih lica za krivična djela¹³ možemo svrstati u podgrupu zakonodavstava koja su pod uticajem specifičnih okolnosti na poseban način izdvojila krivična djela pravnih lica. Ovo zakonodavstvo ne izdvaja pojedinačno krivična djela pravnih lica, već izdvaja jednu grupu krivičnih djela za koja mogu odgovarati pravna lica. To su krivična djela protiv faune (članovi 29 - 37) i flore (članovi 37 - 61), protiv urbanog menadžmenta i kulturnog nasljeđa (članovi 62 - 65), te krivična djela protiv administracije životne sredine (članovi 66 - 69). Izbor krivičnih djela pravnih lica uslijedio je kao posljedica potrebe za zaštitom životne sredine. Naime, Brazil je u posljednjih dvadesetak godina doživio veliku privrednu ekspanziju, prvenstveno zahvaljujući svojim izuzetno bogatim prirodnim resursima. Međutim, enormna eksploatacija prirodnih bogatstava je uzrokovala masovnu devastaciju šuma, onečišćenja i zagađenja životne sredine i mnoge druge posljedice. Kao logična posljedica navedenih dešavanja, donesen je poseban zakon o krivičnim djelima protiv životne sredine,¹⁴ čija svrha je zaštita biljnih i životinjskih vrsta, posebno ugroženih vrsta. U tom kontekstu treba istaći kako se masovna ugrožavanja životne sredine širom svijeta najčešće dovode u vezu sa obavljanjem različitih privrednih djelatnosti pravnih lica,¹⁵ a pravnim licima se, uz krivične, izriču sankcije i u drugim postupcima, naročito upravnim (administrativnim).

ZAKONODAVSTVA NOVONASTALIH BALKANSKIH DRŽAVA

U zakonodavstvima predmetnih država zastupljena su oba sistema, sistem generalne klauzule, kao i sistem liste krivičnih djela, koji je definisan kroz dvije različite tehnike određivanja krivičnih djela pravnih lica.

Sistem generalne klauzule primjenjuju Republika Hrvatska, Srbija i Crna Gora,¹⁶ te četiri zakonodavstva u Bosni i Hercegovini. Republika Slovenija u posebnom zakonu o odgovornosti pravnih lica taksativno nabroja krivična djela pravnih lica (član 25), čija su

¹³ Environmental Crimes Law of Brazil 1999, last checked 2010, tekst na engleskom jeziku na internet adresi <http://www.animallaw.info/nonus/statutes/stbrecl1999.htm>, sadržaj preuzet 16.5.2012. godine.

¹⁴ Environmental Crimes Law of Brazil 1999, last checked 2010, tekst na engleskom jeziku dostupan na internet adresi <http://www.animallaw.info/nonus/statutes/stbrecl1999.htm>, sadržaj preuzet 16.5.2012. godine.

¹⁵ Pravna lica, kršeći propise, na mnogobrojne načine ugrožavaju životnu sredinu. Procjenjuje se, npr., da svake godine u riječne tokove ilegalno ispuštaju oko 8.000.000 tona različitih toksičnih materija. Detaljnije u Salinger, L. M. (2005): *Encyclopedia of white-collar & corporate crime*, Thousand Oaks, Calif: Sage Publications, p. 855.

¹⁶ Prema odredbama člana 3 stav 2 Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela Republike Hrvatske, člana 3 stav 1 Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Republike Crne Gore i člana 2 Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Republike Srbije, pravna lica odgovaraju za sva krivična djela koja su propisana u krivičnim zakonima i drugim zakonima koji sadrže odredbe o kažnjavanju učinioca za krivična djela (tzv. sporedno zakonodavstvo).

zakonska obilježja definisana u Kaznenom zakoniku.¹⁷ Republika Makedonija opredijelila se za drugačije rješenje, pa nema poseban zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela, već se uz zakonske opise pojedinih krivičnih djela iz krivičnog zakonika izričito propisuje da za predmetno krivično djelo odgovara i pravno lice.

Pristalice i protivnici svakog od prethodno izloženih rješenja iznose mnoge određene, logične i sasvim opravdane argumente, koji mogu govoriti u prilog ili protiv svakog od njih. Tako bi se moglo reći da je dobra osobina sistema generalne klauzule njegova fleksibilnost i postojanost, pošto njegova primjena u bilo kom smislu ne može biti uslovljena izmjenama posebnog dijela krivičnog zakona ili sporednog krivičnog zakonodavstva. Može mu se prigovoriti da ponekad nije dovoljno definisan i da dopušta mogućnost različitog tumačenja pitanja primjenjivosti dispozicije krivičnog djela na pravna lica, te stoga otvara mogućnost za arbitrarnost i ne služi interesima ujednačavanja sudske prakse. Pored toga, sasvim je evidentno da je ovaj sistem nepotreban kada se radi o određenim grupama krivičnih djela ili određenim krivičnim djelima koja su nespojiva sa osobinama i prirodom pravnog lica, npr. djela iz grupe krivičnih djela protiv braka i porodice, većina krivičnih djela iz grupe protiv polnog integriteta. S druge strane, sistem liste krivičnih djela pravnih lica isključuje potrebu da tužilac ili sud u svakom konkretnom slučaju procjenjuju da li pravno lice može odgovarati za određeno krivično djelo, te se time otklanja i bilo kakva mogućnost za različito tumačenje i nekonzistentnu primjenu odredaba materijalnog zakona.

ZAKONODAVSTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sva krivična zakonodavstva u Bosni i Hercegovini prihvatila su sistem generalne klauzule. Nakon deset godina primjene tog sistema, možemo postaviti pitanje: Da li je ovo dobro rješenje ili ga možda treba mijenjati?

Prije nego što započnemo postupak utvrđivanja odgovornosti pravnog lica, potrebno je utvrditi da li neko djelovanje ispunjava uslove koji se zahtijevaju za postojanje konkretnog krivičnog djela. Tek ako odgovor na prethodno postavljeno pitanje bude pozitivan, možemo pristupiti rješavanju pitanja da li su ispunjeni uslovi za postojanje odgovornosti pravnog lica. Upravo zbog toga, pitanje selekcije krivičnih djela pravnih lica ne može se odvojiti od uslova (osnova) odgovornosti pravnog lica. Zakonodavstva u Bosni i Hercegovini propisuju da odgovornost pravnog lica postoji samo kad je krivično djelo učinjeno u toku obavljanja registrovane djelatnosti pravnog lica, a učinilac djelovao u ime, za račun i u korist pravnog lica, te ako je uz to alternativno ispunjen jedan od uslova da su rukovodni ili nadzorni organi pravnog lica djelovali u pravcu izvršenja ili propustili dužni nadzor nad zakonitošću rada pravnog lica ili da je pravno lice raspolagalo ostvarenom imovinskom korišću ili koristilo predmete nastale krivičnim djelom. U tom kontekstu treba napomenuti da pravna lica objektivno mogu odgovarati samo za krivična djela koja su saglasna njihovoj pravnoj prirodi, tj. krivična djela koja prema svom smislu i sadržaju mogu da se odnose na pravna lica.¹⁸

Pošto je u našem krivičnom zakonodavstvu prihvaćen sistem generalne klauzule, zakonskim rješenjima u Bosni i Hercegovini mogu se uputiti sve primjedbe koje su prethodno

¹⁷ Kazenski zakonik Republike Slovenije, Uradni list RS številko 63/94, 70/94, 40/04, 95/04, 55/08, 66/08, 39/09, 91/11 i 50/12.

¹⁸ Deisinger, M. (2007): *Odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja*, Ljubljana: GV Založba, str. 94.

izložene u prikazu opštih karakteristika tog sistema. Stoga bi se moglo opravdano zaključiti da je sistem generalne klauzule odigrao krajnje negativnu ulogu, jer je zbog svoje neodređenosti, nedorečenosti, uz očiglednu nespремnost tužilaca i sudija da primjenjuju ovaj novi institut, doveo do faktičkog ekskulpiranja pravnih lica od krivične odgovornosti za veliki broj krivičnih djela učinjenih izvan oblasti klasičnog privrednog poslovanja. Sistem propisivanja liste krivičnih djela pravnih lica sigurno bi otklonio potrebu da se u svakom pojedinačnom slučaju postavlja pitanje da li za to krivično djelo može odgovarati pravno lice, tj. da li je izvršenje tog krivičnog djela u skladu sa prirodom pravnog lica. Stoga bi sistem propisivanja liste krivičnih djela pravnih lica mogao otkloniti sve potencijalne dileme. To bi povećalo broj postupaka i učinilo efikasnijim vođenje krivičnih postupaka protiv pravnih lica.

Ako bi bio prihvaćen stav da je potrebno eliminisati sistem generalne klauzule za krivična djela pravnog lica, tada bi trebalo precizno odrediti najpogodniji način izdvajanja krivičnih djela pravnih lica u sklopu materijalnog krivičnog zakonodavstva. Metodološki pristupi izdvajanja krivičnih djela pravnih lica zastupljeni u zakonodavnim modelima Republike Slovenije ili Republike Makedonije prihvatljivi su u našem zakonodavstvu. Ipak, nije dovoljno samo izdvojiti krivična djela pravnih lica u zakonu, potrebno je sagledati kakve su mogućnosti za primjenu usvojenog modela u sudskim praksama Bosne i Hercegovine. U nastavku ćemo se kratko osvrnuti na određene mogućnosti za primjenu sistema.

Odredbe o odgovornosti pravnih lica u Republici Sloveniji nalaze se u zakonu o odgovornosti pravnih lica (Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja) i kaznenom zakonu (Kazenski zakonik Republike Slovenije). Zakon o odgovornosti pravnih lica sadrži listu krivičnih djela pravnih lica čija su bitna obilježja propisana kaznenim zakonikom. Dobra okolnost vezana za primjenu odredaba o odgovornosti pravnih lica jeste da se krivična djela pravnih lica ne nalaze u tzv. sporednom krivičnom zakonodavstvu, već samo u krivičnom (kaznenom) zakonodavstvu. S druge strane, loša osobina ovog rješenja leži u činjenici da svaka izmjena i dopuna krivičnog zakona mora biti praćena odgovarajućim i blagovremenim izmjenama odredbe zakona o odgovornosti pravnih lica, koja sadrži listu krivičnih djela pravnih lica.¹⁹ Ako bismo ovo rješenje sagledavali sa stanovišta mogućnosti primjene u krivičnim zakonodavstvima Bosne i Hercegovine, ono ne bi bilo prihvatljivo. To proizilazi iz brojnih primjera, koji ukazuju da procedure usvajanja zakona u Bosni i Hercegovini nisu suviše brze, a donošenja ili izmjene i dopune komplementarnih zakona traju čak i godinama ili se odgovarajući zakoni i podzakonski akti uopšte ne donose.²⁰ Na

¹⁹ Listu krivičnih djela koja mogu učiniti pravna lica sadržao je član 25 Zakona o odgovornosti pravnih lica za kazniva dejanja (Uradni list RS, številko 98/04), a konkretna krivična djela nalazila su se u Kazenskom zakoniku Republike Slovenije (Uradni list RS, številko 40/04), sa ispravkom Uradni list RS, številko 95/04). Nakon izmjena i dopuna Kazenskog zakonika Republike Slovenije (Uradni list RS, številko 55/08) slijedi Zakon o spremah in dopolnitvah Zakona o odgovornosti pravnih lica za kazniva dejanja (Uradni list RS, številko 65/08), u kom je značajno izmijenjena lista krivičnih djela pravnih lica. Izmjene i dopune Zakona iz 2012. godine donijele su nova krivična djela pravnih lica.

²⁰ U članu 262 stav 2 Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske iz 2003. godine propisano je da će ministar pravde donijeti propise o uslovima, načinu čuvanja i uništavanja materijalnih dokaza. Još nisu doneseni odgovarajući propisi o čuvanju materijalnih dokaza, a u članu 270 stav 2 ovog zakona, objavljenog u Službenom glasniku Republike Srpske broj 53/12, i danas

osnovu prethodno izloženog može se izvesti sasvim argumentovan zaključak kako postoji realna opasnost da zakoni koji sadrže listu krivičnih djela pravnih lica neće biti blagovremeno usklađeni sa izmjenama i dopunama krivičnih zakona. To bi dalje dovelo do stvaranja pravnog vakuuma i novih problema u njihovoj praktičnoj primjeni.

ZAKLJUČAK

Sudska praksa i ilustrativni primjeri nemarnosti zakonodavca u donošenju odgovarajućih zakona i podzakonskih normi, govore nam kako je u Bosni i Hercegovini najprihvatljivije izdvajanje krivičnih djela pravnih lica prema zakonodavnom modelu Republike Makedonije. Naime, u Republici Makedoniji nije donesen poseban zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela, već se norme o krivičnoj odgovornosti (*lex specialis*) nalaze u posebnoj glavi krivičnog zakona i primjenjuju se primarno, dok se opšte odredbe krivičnog zakona primjenjuju samo ukoliko nešto nije propisano posebnim odredbama. Tako je u Posebnom dijelu krivičnog zakona, uz zakonski opis, kod pojedinih krivičnih djela posebno istaknuto da za konkretno krivično djelo može biti odgovorno pravno lice. S tim u vezi, i u Bosni i Hercegovini bi se na isti način mogla odrediti (izdvojiti) krivična djela pravnih lica. Prednost ovog rješenja leži u činjenici da je ono u tehničkom smislu krajnje jednostavno, jer se, prilikom donošenja izmjena i dopuna posebnog dijela krivičnog zakona, ne zahtijevaju dodatne intervencije u krivičnom zakonu ili u sporednom krivičnom zakonodavstvu.

LITERATURA:

- Brown, G.D.& Rice, S. (2007): *Professional English in use – Law*, Cambridge: Cambridge University press.
- Cartier, M. E. (2005): *Kaznenopravna odgovornost pravnih osoba u Francuskom pravu*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, broj 2 (vol. 12), Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act, elektronske verzije na internet adresi: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/19>, sadržaj preuzet 20.5.2012.
- Deisinger, M. (2007): *Odgovornost pravnih osoba za kazniva dejanja*, Ljubljana: GV Založba
- Environmental Crimes Law of Brazil 1999, last checked 2010, tekst na engleskom jeziku na internet adresi <http://www.animallaw.info/nonus/statutes/stbrecl1999.htm>, sadržaj preuzet 16.5.2012.
- Kazenski zakonik Republike Slovenije*, Uradni list številko 63/94, 70/94, 40/04, 95/04, 55/08, 66/08, 39/09, 91/11 i 50/12.
- Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine* broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10 i 47/14.
- Krivični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske* broj 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 i 67/13.
- Krivični zakonik na Republika Makedonija, *Služben vesnik na Republika Makedonija* broj 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004 (prečišćen tekst), 81/2005, 60/2006, 73/2006, 87/2007, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 44/11, 51/11, 135/11, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14 i 132/14)

stoji da ministar donosi predmetne propise. Slična je situacija i u pogledu donošenja pravilnika o uništenju predmeta nastalih krivičnim djelom (opojna droga i slično), jer odgovarajući propisi u Republici Srpskoj sredinom 2015. god. još nisu doneseni. U aprilu 2012. u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine doneseni su takvi propisi (Pravilnik o uništavanju oduzete opojne droge, psihotropnih tvari, biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga i prekursora, objavljen u Službenom glasniku BiH broj 28/12), ali u praksi pronalazimo stav da oni nisu primjenjivi za Republiku Srpsku. I tu nije kraj. Mogla bi se napraviti vrlo široka lista propisa koji su morali biti doneseni u toku 2003. godine, ali to ili nije uopšte učinjeno ili je učinjeno tek nakon više godina.

- Maynard, Cooper & Gale P.C., International Law Office in Alabama (2008): Criminal Liability of Companies Survey U.S.A. — Alabama. Houston: Lex Mundi publications, Association of Independent Law Firms, p. 3, dostupno na http://www.lexmundi.com/images/lexmundi/pdf/business_crimes/crim_liability_usa-albama.pdf.
- Pravilnik o uništavanju oduzete opojne droge, psihotropnih tvari, biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga i prekursora, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine* broj 28/12.
- R. v. P & O Ferries (Dover) Ltd (1991) 93 Cr App Rep 72, dostupno na <http://en.wikipedia.org/wiki/Case>, sadržaj preuzet 1.2.2011. godine.
- Salinger, L. M. (2005): Encyclopedia of white-collar & corporate crime, Thousand Oaks, Calif: Sage Publications
- The Law Commission (LAW COM No 237) Legislating the Criminal Code Involuntary manslaughter Item 11 of the Sixth Programme of Law Reform: Criminal Law, p. 49, dostupno na internet adresi: <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc>, sadržaj preuzet 20.5.2012. godine.
- Vukičević, B. Garačić, M. (2004): Englesko-hrvatski rječnik prava, međunarodnih odnosa, kriminalističkih i forenzičkih znanosti, kriminologije i sigurnosti, Zagreb: Naklada Lijevak.
- Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine* broj 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09 i 53/12.
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske* broj 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09, 92/09 i 53/12.
- Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije* broj 97/2008.
- Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela Crne Gore, *Službeni list Republike Crne Gore* broj 02/07, 13/07 i 30/12.
- Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, *Uradni list Republike Slovenije*, številko 59/99, 98/04 (uradno prečišćeno besedilo), 65/08 i 57/2012.
- Zakon o odgovornosti pravnih osoba Republike Hrvatske, *Narodne novine* broj 151/03, 110/07, 45/11, 143/12.

Assist. Prof. Miodrag Bukarica Ph.D

Assistant professor, Faculty of Law Sciences, PanEuropean University „Apeiron“ Banja Luka and District Prosecutor in Banja Luka, e-mail: miodrag.bukarica@pravosudje.ba

Responsibility of Legal Entities for all or for Certain Criminal Acts?

Abstract: Court practice and illustrative examples of the legislator's negligence in passing the appropriate laws and bylaws provisions point that, in Bosnia and Herzegovina, the most acceptable would be separation of the criminal acts of legal entities, according to the legislative model of the Republic of Macedonia. Namely, the Republic of Macedonia has not passed a special law on criminal responsibility of legal entities, since the provisions on criminal responsibility (*lex specialis*) are included as a special chapter of the criminal law and are applied primarily, while the general provisions of the criminal law are applied only in cases not stipulated by the special provisions. Thus in the Special Part of the Criminal Code, along with the legal description, within certain criminal acts it is emphasized that a legal entity may be held responsible for the particular criminal act. Given that, in Bosnia and Herzegovina it would also be possible to determine (separate) criminal acts of a legal entity. The advantage of such solution lies in the fact that it is very simple in the technical sense since, on the occasion of passing amendments and alterations of the special part of the criminal law, no additional interventions shall be required in the criminal law or in the substantial legislation.

Key words: choice, list, system of general clause